

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.ик.н. Желю Дечев Владимиров, Софийски университет „Св. Климент Охридски”, научна специалност: 3.7. „Администрация и управление”

Относно: научните трудове на доц. д-р Десислава Йорданова Иванова, представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „професор” по професионално направление 3.7. „Администрация и управление”, обявен в ДВ, бр. 24 от 16.03. 2018

Основание за рецензията: заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски” № РД 38-430/21.06.2018 г.

1. Кратко представяне на кандидата

Десислава Иванова Йорданова е завършила специалност „Стопанско управление“ в Софийския университет “Св. Климент Охридски“ през 2001 г. Защитава докторска дисертация в областта на предприемачеството в Автономния Университет на гр. Барселона, Испания през 2009. От 2007 г. е асистент в катедра „Стопанско управление“ на СУ, а през 2014 г. се хабилитира за доцент. Чете курсове по Предприемачество, Създаване на ново предприятие, Основи на бизнес администрацията, Управление и развитие на нови и малки фирми, Управление и унаследяване на семейна фирма. От 2018 г. ръководи магистърска програма „Бизнес администрация - Стратегическо управление“ към Стопанския факултет на СУ.

Била е гост-лектор на университети във Финландия, Португалия и Гърция, ръководител и участник в 8 национални и международни изследователски и 4 образователни проекти. Ползва английски, руски и испански езици. Била е анонимен оценител на проекти към Националния фонд „Научни изследвания” и фонд „Научни изследвания” към Стопански факултет на СУ. Член е на Европейския съвет за малък бизнес и предприемачество. Избирана е за член на научни журита по Закона за развитие на академичния състав в Р България. В момента ръководи двама докторанти.

Участвала е в над 15 международни конференции. Член е на редакторския съвет на международното научно списание *International Journal of Latest Trends in Finance and Economic Sciences*. Има над 50 научни публикации, в това число монографии, учебни пособия, студии и статии в различни реферирани и индексирани научни списания с импакт фактор и импакт ранг, доклади в рецензирани колективни томове и глави от книги. Получава награда за най-добър доклад на престижната *Diana International Research Conference on Women's Entrepreneurship*, организирана от *Ewing Marion Kauffman Foundation* в Канзас Сити (САЩ) през 2017 г.

2. Обща характеристика на трудовете на кандидата

Кандидатът е представил общо 59 публикации, от които 38 публикации за участие в конкурса за професор, като тези публикации не са представени в предишните конкурси за „доктор“ и „доцент“. Публикациите се разпределят както следва: една самостоятелна монография и три монографии в съавторство; шест студии и статии в съавторство, публикувани в редактирани колективни томове в чужбина; 14 студии и статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни и други рецензирани периодични издания. От тях 4 студии и статии са самостоятелни и 10 са в съавторство. Към тези публикации са добавени 9 статии в сборници от конференции, всички в съавторство; един самостоятелен учебник и четири доклада на конференции, от които един самостоятелен

и три в съавторство, които не са публикувани в сборници. От тези публикации 26 са на английски и 12 на български

Общият размер на публикациите е 776 страници, от които 543 страници самостоятелен текст на кандидата. Специално за отбелязване е монографията *“Entrepreneurship Education and Technopreneurial Attitudes and Intentions”* (2018 г., 164 стр.), статията *“Gender and international entry mode”*, публикувана в списание *„International Small Business Journal“* с импакт фактор 3,677 и учебникът *„Управление и унаследяване на фамилен бизнес“* (2018 г., 176 стр.).

Според библиографската справка, кандидатът има 74 цитирания на 3 индексирани документа във Web of Science с **h-index: 3**; 86 цитирания на 13 индексирани документа в Scopus с **h-index: 5**; едно цитиране в EBSCO и 13 индексирани публикации; 2 цитирания в Science Direct; 100 цитирания на 40 документа в ProQuest Ebook Central; 11 цитирания в CiteEc.

С предоставените трудове и учебната си натовареност кандидатът отговаря напълно на допълнителните изисквания на Стопанския факултет на СУ след заемане на длъжност „доцент“ с над 1370 точки.

Представените за участие в конкурса трудове могат да се групират в четири направления със съответните номера: (1) изследвания областта на предприемачеството (публикации № 1, 2, 5, 7, 9, 12, 13, 18, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 36); (2) управление на малки и средни предприятия (МСП) (публикации № 3, 4, 9, 11, 15, 17, 21, 22, 35); (3) управление на фамилен бизнес (публикации № 4, 8, 10, 14, 16, 17, 20, 21, 34, 37, 38); и (4) изследвания по стопанско управление (публикации № 4, 6, 9, 23, 25, 27).

2.1. *Изследвания в областта на предприемачеството* (публикации № 1, 2, 5, 7, 9, 12, 13, 18, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 36).

Един от основните приноси на кандидата е изграждането на *концептуален модел* за ефекта на обучението по предприемачество върху нагласите за предприемачество и намеренията за технологично предприемачество сред студенти. Получените резултати разкриват, че съдържанието, методите на обучение и ученето в резултат на обучението по предприемачество влияят върху предприемаческите нагласи и намеренията за технологично предприемачество сред студенти, обучаващи се в природни и инженерни науки в български университети (№ 1, 12, 28, 36). В това отношение специално внимание заслужава монографията *“Entrepreneurship Education and Technopreneurial Attitudes and Intentions”* (№1), в която ефектите от обучението по предприемачество са разкрити на основата на критичен обзор на различните теоретични подходи при изучаване на предприемаческото поведение. Положителното влияние на университетски курс по предприемачество върху предприемаческите нагласи е разкрито и в статията *„Entrepreneurship education and techopreneurial attitudes“* (№ 12). В публикация № 28 е предложен подход за обучението по предприемачество чрез изследване на същностни характеристики на предприемаческия труд.

Предприемаческата ориентация е концептуализирана като управленска иновация и са идентифицирани фактори, които модерират връзката между предприемаческата ориентация и организационните резултати (№ 7, 18). В публикация №7 се защитава тезата, че възприемането на предприемаческа ориентация като управленска иновация може да доведе до по-висока конкурентоспособност на българските компании.

Кандидатът има значителни приноси и в идентификацията на различни фактори на средата, които имат важна роля за развитие на предприемачеството в България (№ 5, 9, 13, 18, 30, 31). В статията (№18) са разкрити вътрешни и външни фактори, които модерират ефекта на предприемаческата ориентация върху представянето на предприятията. В публикации № 30, 31, 32 и 33 са изведени съществените разлики

между предприемачите в столицата, големите и малките градове по отношение на основни производствени средства и тяхното влияние върху крайното представяне; особеностите при стартиране на собствен бизнес в зависимост от типа населено място; географското местоположение като един от главните диференциращи фактори спрямо предприемаческия етос в България. Някои пречки пред предприемачеството в рамките на туристическата дестинация са дискутирани в публикация № 5,

Идентифицирани са характеристики, критерии и показатели за описание и интерпретиране на предприемачеството (№ 2, 24, 26). Динамиката на ценностите на предприемачите в България за периода 2004-2011 е показана в публикация № 2, докато в публикация № 26 са разкрити трудовите ценности на предприемачите, които имат статистически значима връзка с иновационното поведение на компанията. Хипотезите за влиянието на характеристиките на предприемача върху фирмения растеж са тествани в три различни извадки от предприемачи от Китай и България в публикация № 24.

2.2. *Изследвания в областта на управлението на МСП* (№ 3, 4, 9, 11, 15, 17, 21, 22, 35).

Приносите на кандидата в тази област се отнасят до разкриване на фактори за развитие на МСП (№ 3, 4, 9) и тяхната интернационализация (№ 11, 15, 17, 21, 22, 35).

В публикация № 3 (*Изследване на предприемачеството и перспективите за развитие на иновациите в МСП 2012-2013 г.*) се изяснява актуалното състояние на сектора на МСП в България за периода 2012 – 2013, докато в публикация № 4 (*Анализ на състоянието и факторите за развитие на МСП в България 2011-2012 г.: Икономическо възстановяване и конкурентоспособност*) кандидатът има ключов принос за разкриване на процесите на унаследяване в семейните фирми. В публикация № 9 се разглежда състоянието на микрокредитирането на МСП в България на фона на съществуващата икономическа среда, характеристиките на МСП, законодателството, институциите и посредниците в областта на микрокредитирането.

Разликите по отношение начина на навлизане на чужд пазар при интернационализацията на български МСП, ръководени от жени и мъже, са разкрити в студия № 11. Някои характеристики на изпълнителния директор, които имат различно влияние върху интернационализацията на фамилените и нефамилените компании, са идентифицирани в публикация № 17. Влиянието на характеристиките на организацията и характеристиките на собственика върху интернационализацията на МСП са тествани в извадка от български МСП в публикация № 22, а така също са формулирани препоръки за стимулиране на интернационализацията на българските МСП. В публикация № 15 са изведени са характеристиките на интернационализиращи се МСП от текстилния бранш спрямо редица показатели като продукт, пазар, начин на навлизане на пазара и др.

Особено силен международен отзвук има публикация № 35, която изследва влиянието на дигиталните технологии върху интернационализацията на МСП, ръководени от жени и мъже. Тази публикация получава награда за най-добра статия на престижната световна конференция (*Diana International Research Conference 2017, 01-03 October 2017, Kansas City, Missouri, USA*) през 2017 г.

2.3. *Управление на фамилен бизнес* (№ 4, 8, 10, 14, 16, 17, 20, 21, 34, 37, 38)

В тази сфера на изследвания кандидатът има приноси за идентифициране на характеристики и управленски практики във фамилените фирми, проблеми, свързани с унаследяването, прилики и разлики между фамилените и нефамилените фирми.

В публикация № 4 са анализирани данни за унаследяването в българските фамиленни МСП и са разкрити причини за недостатъчното планиране на унаследяването в тях. Изведени са характеристиките на потенциалните наследници в българските

фамилни МСП. Публикация № 14 съдържа изследване на практиките, свързани с избора на наследник в извадка от 51 български фамилни фирми. Идентифицирани са основните подходи и практики при обучението и развитието на наследник и значението на различни характеристики при избора на наследник.

Приликите и разликите между фамилните и нефамилните фирми са разкрити в публикации № 20 и № 37, докато публикация № 8 показва някои разлики в управленските практики между българските фамилни и нефамилни фирми. Изследването (№ 38) идентифицира фактори, влияещи върху плановете за растеж в извадка от български фамилни предприятия, докато състоянието на фамилния бизнес в България е анализирано в публикация № 10. В публикация № 16 са изведени разликите в *представянето* на български фамилни и нефамилни фирми. Показани са ефекти на медиация на няколко организационни характеристики по отношение влиянието на фамилния статус върху крайното представяне на фирмите. Статията (№ 21) разглежда причините за нежеланието на фамилните МСП да интернационализират дейността си. Идентифицирани са два медиатора на ефекта на фамилния статус върху интернационализацията на МСП: предприемаческата ориентация и присъствието на чужди собственици.

Специално трябва да се отбележи високото качество на учебника по управление и унаследяване на фамилен бизнес (№ 34) (Йорданова, 2018,,*„Управление и унаследяване на фамилен бизнес“*, 176 стр.), предназначен за студенти и преподаватели по дисциплини, свързани с управлението и унаследяването на фамилен бизнес, предприемачеството и управлението на малък и среден бизнес.

2.4. Изследвания по стопанско управление (№ 4, 6, 9, 23, 25, 27)

В областта на стопанското управление кандидатът има публикации по въпросите за корпоративна социална отговорност, културните ориентири в управлението и подходите за изследване на удовлетвореността от работата.

Статията (№6) анализира добри практики и обсъжда значението на корпоративната социална отговорност за икономическото развитие, устойчивостта на околната среда и социалното благосъстояние. В публикация № 23 са идентифицирани добри практики при въвеждането на политики и извършването на дейности в областта на корпоративната социална отговорност в различни региони на света.

Диференцирането на подходите за въздействие спрямо групи с различни културни характеристики като успешна стратегия за засилване на мотивацията за добро изпълнение и ефикасно постигане на организационните цели е разкрито в публикация № 25. Статията (№ 27) представлява опит за очертаване на полето на научните изследвания по темата за удовлетвореността от труда, където се проблематизира стратегията за повишаване на описателната, обяснителната и прогностичната стойност на модел за изследване на удовлетвореността.

3. Конкретна значимост на приносите за науката и практиката

Прегледът на представените за конкурса трудове на доц. д-р Десислава Йорданова позволява да се направи извода, че в по-голямата си част това са много сериозни научни изследвания. Анализът на публикациите разкрива значителните приноси на кандидата в областта на предприемачеството, управлението на МСП, фамилния бизнес и културните ориентири в управлението:

1. Направен е задълбочен теоретичен анализ на научните изследвания в областта на обучението по предприемачество по отношение на теоретични концепции, съдържание, методи на обучение, учене и влияние върху предприемаческите нагласи и намерения.

2. Изведени са специфични характеристики и са систематизирани факторите за развитие на технологичното предприемачество. Емпирично е доказана тезата, че съдържанието, методите на обучение и ученето оказват влияние върху нагласите и намеренията за технологично предприемачество.

3. Идентифицирани са характеристики, критерии и показатели за описание и интерпретиране на предприемачеството в България.

4. Разкрита е спецификата на фамилния бизнес в България. Защитена е позицията, че разликите в организационните характеристики обясняват разликите в интернационализацията и представянето на фамилните и нефамилните фирми. Очертани са факторите за устойчивост на фамилните МСП.

5. Изведени са фактори за развитието, интернационализацията и конкурентното представяне на МСП в България.

6. Разкрити са добри практики в областта на корпоративната социална отговорност и важни културни ориентири в управлението на организацията.

4. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки, като си позволявам да препоръчам на кандидата да продължава със същата активност да провежда изследвания и да публикува в престижни международни списания. Това ще спомогне не само за по-силната международна видимост на кандидата, но и за издигане престижа на българската наука.

5. Заключение

Десислава Йорданова демонстрира забележително израстване в научната си област и преподавателската дейност. С представените трудове тя показва изключително дълбоко познаване на проблемите на предприемачеството и управлението на МСП в национален и международен план и умения за творческо прилагане на различни концепции в емпиричните си изследвания. В някои от научните области като развитие и управление на фамилен бизнес, обучение по предприемачество и предприемачество сред жените, тя се нарежда сред водещите автори в България. В голямата си част представените публикации се използват успешно в преподаваните от нея курсове. С тези публикации, както и с активната си научно-преподавателска и международна дейност кандидатът се доказва като изключително перспективен самостоятелен изследовател и преподавател.

Всичко това ми дава основание да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на доц. д-р Десислава Йорданова академичната длъжност „професор” по професионално направление 3.7. Администрация и управление.

01.08.2018
София

Проф. д.ик.н. Желю Владимир